

Коноплянка (*Acanthis cannabina* L.) — звичайний пролітний вид під час міграцій.

Чечітка звичайна (*Acanthis flammea* L.) — малочисельний пролітний вид.

Костогриз (*Coccothraustes coccothraustes* L.) — малочисельний пролітний вид.

Вівсянка звичайна (*Emberiza citrinella* L.) — зрідка зустрічається в межах досліджуваної території.

Вівсянка очеретяна (*E. schoeniclus* L.) — звичайний гніздовий та небагаточисельний пролітний вид.

Пуночка (*Plectrophenax nivalis* L.) — рідкісний залітний вид.

Таким чином, у межах Чолгинського орнітологічного заказника та прилеглих територій, зустрічаються 157 видів птахів, серед яких 17 занесені до національної Червоної книги. З них приблизно 55 є гніздовими, 101 — пролітними і 32 — залітними.

Література

Горбань И.М. (1992): Орнитофауна Западной Украины, ее ка-дастр и охрана. - Автореф. дис. ... канд. биол. наук. Кишинев.

Степанян Л.С. (1990): Конспект орнитологической фауны СССР. М.: Наука. 1-726.

Busse P. (1973): Przedstawianie dynamiki wendrowek ptaków. - Notatki ornitologiczne. 14 (3-4): 68-73.

ПТАХИ ЧЕРВОНОЇ КНИГИ УКРАЇНИ У КАНІВСЬКОМУ ЗАПОВІДНИКУ ТА ЙОГО ОКОЛИЦЯХ

В.М. Грищенко, С.О. Лопарев, М.Н. Гаврилюк, Є.Д. Яблоновська-Грищенко

Канівський природний заповідник, Київський університет ім. Тараса Шевченка,
Черкаський університет ім. Богдана Хмельницького

Дослідження проводилися з 1973 по 1998 р. у заповіднику та на навколишній території. Основні дані зібрані між такими населеними пунктами: м. Канів, села Ліпляве, Келеберда, Прохорівка, Хрещатик, Станіславчик, Михайлівка, Хмільна. При підготовці даної роботи використані також матеріали "Літопису природи" Канівського заповідника.

Чорний лелека (*Ciconia nigra*). Регулярно зустрічається у невеликій кількості на прольоті, восени набагато частіше, ніж весною. Весняний проліт проходить у кінці березня-квітні, осінній — у серпні-вересні. Кількість спостережень значно зросла з другої половини 1980-х рр., що пов'язано з загальним ростом чисельності. Мігруючі чорні лелеки зупиняються для відпочинку і годівлі на заплавах островів заповідника — Шелестів і Круглик. З другої половини літа на них утворюються дуже сприятливі умови для цих птахів. Рівень води в Дніпрі знижується, і в затоках на островах з'являються великі обмілини. До того ж Канівська ГЕС працює в піковому режимі, через що на протязі доби відбуваються значні перепади рівня. Після спаду води на косах і пересихаючих протоках залишається багато калюж і невеликих озерець, де можна знайти чимало дрібної риби. На таких тимчасових водоймах постійно годуються сірі (*Ardea cinerea*) і великі білі (*Egretta alba*) чаплі, кулики, мартини, сірі ворони (*Corvus cornix*). Чорні лелеки зустрічаються, як правило, поодиночки або невеликими групами, але можуть спостерігатися і зграї до 10–15 птахів. Найвища чисельність чор-

них лелек була восени 1997 р.: 12.09 на внутрішній затоці о-ва Круглик годувалося 7 особин, 14.09 — 16, 17.09 13 лелек відмічено на о-ві Шелестів. Зрідка трапляються також лігуючі бродячі особини, іноді навіть зграї. 18.07.1993 р. один дорослий птах пролітав над Дніпром біля о-ва Круглик. 19.07.1995 р. на внутрішній затоці о-ва Просеред спостерігалось 18 птахів. 21.06.1996 р. чорний лелека відмічений у Михайлівському лісі в районі урочища Перуни. 24.05.1998 р. три птахи ширяли над пагорбами біля садиби заповідника.

Жовта чапля (*Ardeola ralloides*). М.О. Мензбір (1918) писав про гніздування цього виду біля Канева у 1895 р. Очевидно про цей же випадок повідомляється в монографії «Птицы Советского Союза» (Спангенберг, 1951). Іншими дослідниками і нами жовта чапля в районі Канівського заповідника не відмічалась.

Косар (*Platalea leucorodia*). Залітний вид. 2.05.1998 р. один птах спостерігався над водосховищем поблизу Канівської ГЕС.

Червоновола казарка (*Rufibrenta ruficollis*). Залітний вид. У червні 1998 р. кілька птахів трималися у південній частині Канівського водосховища. 3.06 три особини спостерігалися над водосховищем поблизу ГЕС. 8.06 одна казарка плавала з групою пташенят жовтоногого мартина (*Larus cachinnans*) поблизу колонії на хвилерізі ГЕС. 10.06 очевидно цей же птах знову спостерігався на хвилерізі з пташенятами мартина. Цікаво, що це вже не перша зустріч запізнілих мігрантів червоноволої казарки у регіоні.

13.05.1988 р. два птахи спостерігалися над Дніпром поблизу с. Тубільці Черкаського району (Лебедь, Головченко, 1995).

Білоока чернь (*Aythya nyroca*). Рідкісний пролітний вид (Горошко и др., 1989). Неодноразово спостерігалась на прольоті до середини 1980-х рр., у гніздовий період за час досліджень не відмічена. Раніше була більш багаточисельною. Л.О. Смогоржевський (1952) зазначав, що білоока чернь звичайна на гніздуванні і прольотах.

Гоголь (*Bucephala clangula*). У невеликій кількості зустрічається на прольоті і під час зимівлі на Дніпрі в районі заповідника. Взимку спостерігається нерегулярно, чисельність як правило не перевищує 20–40 особин (Грищенко та ін., 1997).

Довгоносий крохаль (*Mergus serrator*). Нечисленний пролітний вид, зрідка зустрічався також на зимівлі (Горошко и др., 1989). Після 1985 р. не спостерігався. За даними Л.О. Смогоржевського (1952), раніше був звичайним на осінньому прольоті.

Скопа (*Pandion haliaetus*). Щороку зустрічається в невеликій кількості під час весняного і осіннього прольотів. Як правило, відмічається не більше 3–5 особин за сезон. Весняний проліт проходить у кінці березня — квітні, осінній — з кінця липня — початку серпня до жовтня. Весною ці птахи полюють не тільки на руслі Дніпра, а й на затоплених повинню луках Дніпра і Росі. Іноді скопа зустрічається також влітку. У 1987 р. один птах тримався на о-вах Шелестів і Круглик. Цікаво, що у нього спостерігалися елементи територіальної поведінки — він проявляв агресивність по відношенню до шулік і орланів. У кінці червня — на початку липня 1989 р. скопа більше 10 разів спостерігалася на о-вах Круглик і Собачий.

Рудий шуліка (*Milvus milvus*). Залітний вид. 25.06–5.07.1979 р. один птах постійно тримався в районі о-ва Круглик (Лопарев, Цвельх, 1983).

Польовий лунь (*Circus cyaneus*). Поодинокі особини регулярно зустрічаються під час міграцій, а ймовірно — і зрідка взимку. Достовірно визначені самці спостерігались: 5.04.1987 р. — на луках біля с. Пекарі, 6.04.1993 р. — над полем біля Мар'їної гори в охоронній зоні заповідника, 2.04.1994 — над полем біля заповідника, 20.11.1995 р. — 2 над водосховищем в околицях Канева, 3.11.1996 р. — 2 самці та самка біля с. Прохорівка. 21.11.1993 р., 2.02.1996 р. 28.01.1998 р. над островами спостерігалися самки, яких у польових умовах важко відрізнити від самок лугового луня (*C. pygargus*).

Степовий лунь (*C. macrourus*). Залітний вид. 10.09.1979 р. самець спостерігався біля Канева (Грищенко та ін., 1994).

Зміїд (*Circaetus gallicus*). У 1979–1982

рр. регулярно відмічався у гніздовий період у заплаві лівого берега Дніпра поблизу с. Ліпляве. З початку серпня до середини вересня 1980 р. пара дорослих і молодий птах трималися в районі о-ва Шелестів (Лопарев, Цвельх, 1983). Численні спостереження говорять про можливість гніздування його в цьому районі. Пізніше птахи, ймовірно, перестали гніздитися, бо зустрічали їх тут вже досить рідко. В останні роки спостереження знову стали частішими. 3.06.1996 р. бачили цього птаха з напівпроковтнутою здобиччю у дзьобі біля с. Келеберда. У першій половині червня 1996 р. зміїд спостерігався над територією заповідника в районі ретранслятора, між селами Келеберда і Прохорівка та над о-вом Шелестів. 1.07.1995 р. та 7.07.1997 р. відмічений в районі урочища Перуни у Михайлівському лісі на правому березі Росі. З 1984–1985 рр. цей птах став постійно траплятися в районі Зміїних островів у південній частині Канівського водосховища. Здобич носить у ліс на лівому березі водосховища. Зміїд зустрічається також на прольоті. 15.04.1997 р. самець і самка спостерігались над урочищем Вовчі Скоти неподалік від садиби заповідника. 7.10.1997 р. один птах ширяв над лісом у верхів'ях яру Маланчин потік (нагірна частина заповідника).

Орел-карлик (*Hieraaetus pennatus*). Рідкісний пролітний вид, зрідка зустрічається також влітку. У 1977–1983 рр. неодноразово реєстрували цих птахів у заповіднику в гніздовий період, але гніздування не було доведене (Лопарев, Цвельх, 1983). Майже всі птахи, які спостерігалися в той період, були темної фази. Світла форма була відмічена лише двічі — 18.07.1978 р. і 26.06.1983 р. 18.08.1995 р. 2 орли-карлики спостерігались над Дніпром поблизу Канева. 13.04.1996 р. два пролітні птахи відмічені біля с. Хутір-Хмільна. З 1995 р. частішими стали зустрічі в нагірній частині заповідника. 3.06.1995 р. пара птахів світлої форми кружляла над верхів'ями Різаного яру, приблизно в тих же місцях, де вид спостерігався на початку 1980-х рр. 17.06.1996 р. пара (світла самка і темний самець) пролітали над садибою заповідника. 3.09.1996 р. орел-карлик пролітав над будівлями садиби. 1.04.1997 р. один птах спостерігався на луках біля с. Пекарі. 8.06.1997 р. пара кружляла з елементами шлюбних ігор над середньою частиною Маланчиного потоку (нагірна частина заповідника). 30.04.1998 р. орел-карлик спостерігався у Михайлівському лісі біля с. Михайлівка.

Великий (*Aquila clanga*) і малий (*A. pomarina*) підорлики. У природі ці види дуже важко розрізняються, тому їх часто розглядають разом. З 1977 по 1981 рр. за серпень-листопад під час регулярних спостережень за осіннім прольотом реєструвалося від 5 до 17 зустрічей цих видів. У літній період 1977–1983 рр. — по

1–4 зустрічі. Більш достовірно визначався до виду тільки великий підорлик (відсутність контрасту в забарвленні мантиї, ширша кистева частина крила). Це спостереження 13 і 17.06.1980 р.; 1, 3, і 14.06.1982 р., причому 1 і 3.06 — одночасно пара птахів; 3, 4, 13 і 17.06.1983 р., 17.06 — знову пара. Спостерігалися підорлики в цей час над нагірною частиною заповідника від Різаного яру до ур. Три Шляхи. З 1984–1985 рр. зустрічі з ними стали рідшими, у деякі роки їх не відмічали зовсім. 8.06.1995 р. спостерігався один малий підорлик, 28.05 і 1.06.1997 р. — по два, причому 28.05 очевидно була пара, оскільки відмічене спільне кружляння над однією ділянкою (всі три спостереження у верхів'ях Маланчиного потоку). Л.О. Смогоржевський (1952) спостерігав великого підорлика 20.07.1949 р. над заплавною лісом біля с. Ліпляве, мало ж підорлика він протягом 1947–1950 рр. не зустрічав ні разу.

Таким чином, складається враження, що в районі заповідника великого підорлика змінив малий. Майже така ж ситуація склалася в Кончі-Заспі під Києвом, де до 1985 р. спостерігався майже завжди великий підорлик, в тому числі пари і шлюбні ігри, а з 1990-х рр. на тих же ділянках було кілька спостережень малого підорлика і жодного достовірного — великого. Заміна великого підорлика малим відмічена також у Сумському Поліссі (Белик, Афанасьєв, 1998). В останні роки підорлики знову траплялися в районі заповідника під час перельотів. 24.03.1991 р. одного птаха бачили над луками біля с. Келеберда, 10.04.1995 р. (імовірно всього — малого підорлика) — над водосховищем поблизу Канівської ГЕС. 13.09.1997 р. над полем біля заповідника спостерігалася зграя з 14 пролітних підорликів.

Могильник (*A. heliaca*). Залітний вид. Три птахи спостерігалися над с. Прохорівка 25.09.1931 р. (Шарлемань, 1933). Л.О. Смогоржевський (1952) відмічав могильників у вересні біля сіл Хрещатик та Слобода Мироновича. У червні 1980 р. у заповідник потрапив поранений орел, раніше вказаний як великий підорлик (Лопарев, Цвельх, 1983). При подальшому уточненні цей птах виявився молодим могильником (вирізки на махових, форма ніздрів, а головне — проміжне рудувате вбрання напівдорослого могильника).

Беркут (*A. chrysaetos*). Рідкісний пролітний вид. У 1974–1981 рр. поодинокі птахи відмічалися восени і на початку зими (Грищенко та ін., 1994). Під час систематичних спостережень за міграцією за осінній період реєструвалося до 7 беркутів, близько половини з яких — молоді птахи. Весною траплялися лише одиничні особини і не кожен рік. 31.10.1993 р. молодий птах спостерігався у заплаві Дніпра біля с. Келеберда. За даними Л.О. Смогоржевського (1952),

поодинокі особини раніше зимували. У січні 1947 р. молодий беркут був здобутий біля с. Пилява.

Орлан-білохвіст (*Haliaeetus albicilla*). Досить звичайний у районі заповідника осілий птах. На його території орлани зустрічаються протягом усього року на островах Дніпра і на Зміїних о-вах у південній частині Канівського водосховища. У 1996 р. пара загіздилася в нагірній частині заповідника — на сосні в урочищі Топило за 2,8 км від Дніпра. У 1996 р. птахи вивели одне пташеня, у 1997 р. гніздування було неуспішним (Грищенко, Гаврилюк, 1997). У 1998 р. орлани не займали це гніздо, а збудували нове на тополі на о-ві Шелестів. 5.03.1998 р. самка сиділа на гнізді. У 1998 р. гніздування було також неуспішним.

В останні роки на Дніпрі в районі заповідника зимує від 6 до 14 орланів. Завдяки роботі Канівської ГЕС у піковому режимі на Дніпрі нижче греблі постійно залишається незамерзаюча ділянка, на якій зимує багато водоплавних та навколотовних птахів (Грищенко та ін., 1997). Зустрічаються орлани також під час міграцій, хоча відрізнити пролітних особин від місцевих не завжди можливо. Найбільш надійним свідченням є зустрічі перелітних зграй. 13.10.1987 р. над о-вом Круглик спостерігалася 9 орланів, 22.03.1991 р. — 5 особин пролітали над лісом біля садиби заповідника, 13.09.1995 р. на Зміїних о-вах відмічена зграя з 5 птахів, всього в той день тут трималося не менше 7–9 особин, 18.03.1996 р. 6 орланів трималися на березі о-ва Собачого (вище Круглика). 19–24.03.1997 р. група близько 10 орланів постійно спостерігалася на Зміїних о-вах. Влітку на островах заповідника можна зустріти також поодинокі молодих і дорослих птахів, які не розмножуються.

Орлани влітку регулярно спостерігаються також нижче по Дніпру від заповідника. Найчастіше їх відмічали на о-ві Просеред та в ур. Скляровому (біля с. Бубнівська Слобідка Золотоніського району). Найближчі до заповідника гнізда орлана-білохвоста знаходяться біля сіл Трахтемирів, Озерище, Михайлівка Канівського району, Тубільці Черкаського району.

Балобан (*Falco cherrug*). Рідкісний пролітний вид. Л.О. Смогоржевський (1952) протягом 1947–1950 рр. бачив цього сокола лише один раз — 10.09.1952 р. У вересні 1975 р. один птах спостерігався біля Канева (Грищенко та ін., 1994). 4.09.1994 р. пролітний балобан відмічений на о-ві Шелестів. 2.04.1996 р. одна особина спостерігалася поблизу Канівської ГЕС. 7.04.1996 р. В.С. Фрідман бачив цього сокола над садибою заповідника.

Сапсан (*F. peregrinus*). Рідкісний пролітний вид. Достовірно відмічений в районі заповідника у жовтні 1983 р. і у листопаді 1985 р. (Горошко и др., 1989). За даними Л.О. Смогоржевського (1952), сапсан регулярно зустрічався на про-

льотах, зрідка навіть зимував. При систематичних спостереженнях за осінньою міграцією у 1977–1981 рр. ці два види соколів, точніше не визначені, реєструвалися до 4–7 разів за сезон.

Сірий журавель (*Grus grus*). Регулярно зустрічається під час весняного і осіннього перельотів. Останнім часом, очевидно, почав гніздитися на болотах Михайлівського лісу між селами Михайлівка, Хрещатик і Станіславчик. 17.04.1998 р. три птахи літали над луками Росі між селами Хутір-Хмільна і Михайлівка. Вранці 2.05.1998 р. в районі урочища Перуни були зареєстровані крики поодиноких журавлів, деякі з них перелітали з болота на болото, а також двічі — типовий унісональний дует пари на заболоченій і зарослій молодим вільшаником вирубці. Скоріше всього тут на болотах трималися кілька особин, що не розмножуються, цілком можливе також гніздування не менше 1–2 пар. Раніше територіальні пари журавлів у Перунах не відмічались. Поява їх тут пов'язана з загальним ростом чисельності виду, який відбувається в останні роки в Україні (Клестов, Гаврись, 1996). За даними Ю.Д. Головченка (особ. повід.), у 1998 р. територіальна пара журавлів з'явилася також на Ірдинських болотах неподалік від с. Будище Черкаського району.

Лежень (*Burhinus oediconemus*). Раніше гніздився на піщаних ділянках островів Дніпра в районі заповідника. У серпні — вересні 1949–1950 рр. на Круглику спостерігалися зграї до 12–13 лежнів (Смогоржевський, 1952). У 1973 р. О.Б. Кістяківським було знайдено 2 гнізда з кладками по 2 яйця і кілька несправжніх гнізд на о-вах Собачий і Круглик. До 1979–1982 рр. протягом червня вдавалося знайти до 3–4 гніздових ділянок. У 1974 р. на Круглику знайдене гніздо з яйцем і пташеням, у 1977 р. — на Собачому гніздо з 2 яйцями (і, можливо, ще одне гніздо з яйцем — особ. повід. Л.О. Смогоржевського). У 1982–1983 рр. вид завжди був присутнім на цих двох островах, але гнізд не знаходили, кількість слідів стала меншою. Після 1986 р. самі птахи вже практично не спостерігалися, хоча сліди ще відмічались регулярно. Зрідка також реєструвалися крики птахів уночі. Після 1994 р. сліди вже стали траплятися дуже рідко і не щорічно.

Довгоніг (*Himantopus himantopus*). К.Ф. Кеслер спостерігав трьох дорослих птахів на Дніпрі в околицях м. Канева 26.06.1844 р. (Орлов, 1948). Нових даних про спостереження цього кулика в районі досліджень у нас нема.

Кулик-сорока (*Haematopus ostralegus*). Нечисленний гніздовий вид району досліджень. Кілька пар гніздитися на островах Дніпра, Канівського водосховища та на хвилерізі Канівської ГЕС в околицях заповідника. У минулому чисельність була вищою. Гніздився на островах заповідника до появи на них густої деревної рос-

Гніздо кулика-сороки на хвилерізі Канівської ГЕС. Травень 1995 р. Фото М.Н. Гаврилюка

линності (Смогоржевський, 1952; Горошко и др., 1989). Зараз загальна чисельність кулика-сороки на відрізку від Канівської ГЕС до гирла Росі та ур. Склярового не перевищує 5–10 пар. У другій половині літа утворюються невеликі скупчення цих птахів разом з іншими куликами на пересихаючих обмілинах між о-вами Круглик і Шелестів. Як правило, чисельність куликів-сорок тут не перевищує 5–10 особин, але іноді можна побачити й більші зграї.

Поручайник (*Tringa stagnatilis*). Рідкісний пролітний вид, раніше, очевидно, гніздився на луках в околицях заповідника. 27.06.1947 р. на луках біля с. Келеберда Л.О. Смогоржевський (1952) зустрів двох птахів, які з криками кружляли навколо спостерігача. На думку автора, тут було гніздо. Поодинокі особини спостерігалися у серпні 1982 р. і у вересні 1984 р. на о-ві Круглик (Горошко и др., 1989).

Великий кроншнеп (*Numenius arquata*). Регулярно зустрічається в невеликій кількості під час перельотів. Спостерігалися лише поодинокі птахи або групи з кількох особин. Весною кроншнепи пролітають у березні — квітні, восени — з липня до жовтня. За даними Л.О. Смогоржевського (1952), у кінці 1940-х — на початку 1950-х рр. чисельність пролітних кроншнепів також була невисокою.

Середній кроншнеп (*N. phaeopus*). У минулому столітті був звичайним пролітним птахом у Середньому Придніпров'ї, подекуди навіть гніздився (Кістяківський, 1957). Зараз же це дуже рідкісний залітний вид. 13.04.1996 р. два середніх кроншнепи спостерігалися в заплаві Росі біля с. Хутір-Хмільна.

Чорноголовий реготун (*Larus ichthyaetus*). Залітний вид. На початку липня 1988 р. О.М. Цвєлих спостерігав одного птаха у зграї жовтоногих мартинів на Зміїних о-вах заповідника (Клестов, Фесенко, 1990). 6.06.1996 р. дві особини відмічені над колонією жовтоногих мартинів на хвилерізі Канівської ГЕС. Дорослі чор-

ноголові реготуни двічі спостерігалися також на риборозплідних ставках між селами Тубільці і Лозівки (Черкаський район). 17.05.1997 р. тут трималися 3 птахи, 27.05.1998 р. — 4.

Все частіші зальоти чорноголових реготунів можуть бути пов'язані з ростом чисельності і поступовим розселенням виду на північ. Раніше цей мартин гніздився лише на Сиваші, Лебежих о-вах та північному узбережжі Азовського моря (Зубакин, 1988). Недавно ж колонія з'явилася у Сульській затоці Кременчуцького водосховища, досить близько від району наших досліджень (Клестов, 1993; Клестов і др., 1995). З початку 1990-х рр. зальоти чорноголових реготунів стали регулярно відмічатися і в інших регіонах України: Харківській (Банник, Джамирзев, 1996) та Луганській (Ветров, Литвиненко, 1994) областях, на півночі Донеччини (Писарев і др., 1994) тощо. У 1996 р. вперше відмічений заліт на територію Хмельницької області (Новак, 1998).

Чеграва (*Hydroprogne caspia*). Рідкісний пролітний вид, іноді зустрічається також влітку. У 1980-1982 рр. поодинокі пролітні особини зустрічалися у серпні-вересні (Грищенко та ін., 1994). 11.08.1993 р. 2 птахи спостерігалися на Дніпрі біля с. Келеберда. 2.06.1996 р. — на Дніпрі біля заповідника. 18.08.1997 р. 2 птахів бачили на Зміїних о-вах.

Пугач (*Bubo bubo*). До 1973 р. гніздився на урвищах ярів у нагірній частині заповідника. Спостерігався також поблизу садиби і на о-ві Крулик. У 1974 р. ще відмічений один птах. З 1975 р. достовірних даних про зустрічі пугача в районі заповідника не було. Лише у 1983–1984 рр. птахи можливо трималися у верхів'ях Малого Пекарського яру (знайдені пера). Раніше пугач гніздився також у заплавному лісі поблизу с. Ліпляве (Смогоржевський, 1952).

Сірий сорокопуд (*Lanius excubitor*). Нечисленний пролітний і зимуючий птах району заповідника. Зустрічається з жовтня по квітень на узліссях, заростаючих схилах ярів, луках тощо. Сорокопуди тримаються, як правило, поодинокі, зрідка можна побачити одночасно 2–3 птахів. Всього в заповіднику та його околицях зимує не більше 5–10 особин.

Всього в різний час на території Канівського заповідника та в його околицях виявлено 30 видів птахів, які занесені у 2-ге видання Червоної книги України (1994). З них 28 — за період після відновлення заповідника у 1968 р. Зараз у районі досліджень точно гніздиться лише 2 види — орлан-білохвіст і кулик-сорока. Пугач, білоока чернь і поручайник перестали гніздитися, нема достовірних даних в останні роки і про гніздування лежня. Гніздування зміїда ймовірно, але поки що не доведене. Очевидно, недавно

почав гніздитися сірий журавель, але ці дані також потребують уточнення. 7 видів належать до залітних. Інші — зустрічаються переважно під час перельотів або на зимівлі.

Література

- Белик В.П., Афанасьев В.Т. (1998): Многолетняя популяционная динамика хищных птиц в условиях Сумского Полесья. - Авіфауна України. 1: 4-16.
- Ветров В.В., Литвиненко С.П. (1994): Современное состояние чайковых птиц Луганской области. - Птицы басс. Северского Донца. Харьков. 2: 23-25.
- Горошко О.А., Грищенко В.Н., Згерская Л.П., Лопарев С.А., Петриченко Л.Ф., Ружиленко Н.С., Смогоржевский Л.А., Цвельх А.Н. (1989): Позвоночные животные Каневского заповедника. - Флора и фауна заповедников СССР. Москва. 1-42.
- Грищенко В.М., Гаврилюк М.Н. (1997): Гніздування орлана-білохвоста у Канівському заповіднику. - Запов. справа в Україні. 3 (1): 45.
- Грищенко В.М., Гаврилюк М.Н., Лопарев С.О., Яблоновська Є.Д. (1994): Матеріали по рідкісних та залітних видах птахів Східної Черкащини. - Беркут. 3 (1): 49-50.
- Грищенко В.М., Гаврилюк М.Н., Яблоновська-Грищенко Є.Д. (1997): Зимівля водоплавних та навколводних птахів на Дніпрі в районі Канівського заповідника у 1987-1997 рр. - Запов. справа в Україні. 3 (1): 41-44.
- Зубакин В.А. (1988): Черноголовый хохотун. - Птицы СССР. Чайковые. М.: Наука. 57-69.
- Кістяківський О.Б. (1957): Фауна України. Птахи. Київ: АН УРСР. 4: 1-432.
- Клестов Н.Л. (1993): О гнездовании черноголового хохотуна (*Larus ichtyaetus*) на Кременчугском водохранилище. - Вестн. зоол. 5: 56.
- Клестов Н.Л., Гавриль Г.Г. (1996): Серый журавль (*Grus grus*) в Украине: территориальное размещение, численность и охрана. - Праці Укр. орнітол. т-ва. 1: 192-201.
- Клестов Н.Л., Гавриль Г.Г., Андриевская Е.Л. (1995): Сульський залив Кременчуцького водохранилища. - Террит. Украины, важные для сохранения видовой разнообразия птиц. Киев. 1-37.
- Клестов Н.Л., Фесенко Г.В. (1990): Чайковые птицы водохранилищ Днепровского каскада. Киев. 1-50. (Препр./АН УССР. Ин-т зоологии; 90.3).
- Лебедь Е.А., Головченко Ю.Д. (1995): Встречи редких и мало-численных видов птиц в Черкасском районе. - Беркут. 4 (1-2): 101.
- Лопарев С.А., Цвельх А.Н. (1983): Хищные птицы района Каневского заповедника. - Экология хищных птиц. Москва: Наука. 164-166.
- Мензбир М.А. (1918): Птицы России. Москва. 1: 1-224.
- Новак В.О. (1998): Нові дані по орнітофауні Хмельницької області. - Мат-ли III конфер. молодих орнітологів України. Чернівці. 111-112.
- Орлов П.П. (1948): Орнітофауна Черкаського району. - Наук. зап. Черкас. пед. ін-ту. Черкаси. 2 (2): 1-118.
- Писарев С.Н., Сикорский И.А., Корсун Д.А., Тимошенко А.А., Надворный Е.С. (1994): О новых и редких видах птиц Донецкого Придонцовья. - Птицы басс. Северского Донца. Харьков. 2: 10-11.
- Смогоржевский Л.А. (1952): Орнітофауна Каневского биологического заповедника и его окрестностей. - Тр. Канівського біогеогр. зап-ка. 9: 101-187.
- Спангенберг Е.П. (1951): Отряд голенастые птицы. - Птицы Советского Союза. Москва: Сов. наука. 1: 350-475.
- Червона книга України. Тваринний світ. Київ: Укр. енциклопедія, 1994. 1-464.
- Шарлемань М. (1933): Матеріали до орнітології Державного лісостепового заповідника ім. Т. Шевченка та його околиць. - Журн. біо-зоол. циклу ВУАН. 2 (6): 93-108.